

A g/Gyász posztmagyarázata
– emlék-, azaz posztbeszéd –

Hölgyeim és Uraim! Jelen-lévők!

Aki most itt beszél, nincs most itt. Aki most itt beszél, nincs jelen. Aki előidézi, azaz beszéli az itt következő mondatokat, nincs az Önök jelen-létében; jelenleg egy másik világban tartózkodik. S mégis veszi a bátorságot, hogy szóljon Önökhöz.

Önökhöz, akik a jelen-lévők. A jelen-levés mindkét értelmében. Jelen lenni, azaz Szegeden, a Grezsa Ferenc-emlékülésen lenni. És jel-en lenni, azaz megjelölve lenni, jelöltként létezni. Jelöltként létezni annyi, mint most és itt megszólíthatónak lenni. Ha azt a jelölőt mondja Önök közül valaki most és itt, hogy Ilia Mihály, akkor megállapítható, hogy most és itt van valaki, aki az Ilia Mihály jelölő jelöltje, s egy bizonyos szituációban rávehető lenne arra, hogy válaszként annyit mondjon: JELEN. S folytatható a jelölés, azaz a névsorolvasás: Bíró Zoltán, Cs. Varga István, Füzi László, Kovács Imre Attila, Monostori Imre, Olasz Sándor. Önök jel-en vannak. Jel-en vannak, mert megszólíthatók, s mert megszólíthatók, válaszadásra képesek. Önök dialógusban állnak. Önök dialógusban vannak velem, aki itt beszélek, ellenben én nem vagyok dialógusban Önökkel. De én teszem Önöket képessé a dialógusra, mert én szólítom meg Önöket.

Én máshol vagyok, én máshonnan beszélek, én máshonnan szólítok. A távollevő az Önök számára csupán egy jelölő, én az Önök számára csak szöveg vagyok, amelynek nincs jelöltje, mert nem vagyok jelen. Egy gondolat vagyok, egy képzet, egy emlék, egy töredék, azaz szöveg. Én itt egy szöveg vagyok.

A meghívóban megjelent jelölők, a meghívóban kinyomtatott nevek közül kettő van, amelynek nincs jelöltje. E két jelölő: Grezsa Ferenc és Odorics Ferenc. A két jelölő közötti alárendelő szintaktikai kapcsolat a tanító–tanítvány viszonyt jelzi. Most a tanítvány neve a tanítója neve mellé íródik. E melléírásra/mellérendelésre több ok mondható.

Az egyik a közös távollét. Jelenleg mindketten egy másik világban tartózkodunk. (Minden írás, minden távoli beszéd egy kicsi meghalás.) A másik az az emlékegyüttes, amelynek kezdete 1977-re tehető. A végpont nem jelölhető meg. A harmadik az itt elhangzó beszéd neve: a g/Gász posztma-

gyarázata. A jelenlévőket a távollévőkhez, az eltávozottakhoz a g/Gyász fűzi/fűzheti. A gyász mint az élőkben keletkezett hiány, mint az élők lelkiismerete. Ha olykor mégis rászakad az emlékezés az élőkre, úgy érzik, mintha megoldhatatlan feladat elé állítanák őket. Ilyenkor egyszerre meghidegedik a szívük körül, a sajtár megáll a kezükben, a gügyögés a torkukra akad, mintha nem is akkor érné őket a veszteség, hanem most vesztenének el mindjárt valami pótolhatatlant, talán az emlékét annak a veszteségnek. Félelmükben ide-oda kapkodnak, hogy elcsípjenek valamit abból a szörnyű emlékből, amely most fog örökre elfutni az emlékezetük elől, de mindig csak részletek villannak fel, sohasem az egész.

A g/Gyász posztmagyarázata – mondatta velem az imént a nyelv. A g/Gyász posztmagyarázata. Minden magyarázat a magyarázandó után van. Ha a g/Gyásrról van szó, különösen így áll. A g/Gyász poszthalálos, halál utáni, ha a halál az élet megszűnésének pillanata. A g/Gyász poszt akkor is, ha mindaz a halál, ami az élet után van, mert a halál az elPOSZTulás. A túllét, a túllevés. S a g/Gyász poszt mindenképpen, mert akiről szól, az az élet után van, túl van az életen: posztélő.

Kurátor Zsófi maga a gyász, így igazi posztélő: úgy van túl az életen, hogy itt járkal közöttünk. Kurátor Zsófi az az itt és most élő, aki sosincs jelen. Akinek az ittlét mindig ott van, ott: az elveszített férjnél, Sanyinál, az elveszített fiúnál, Sanyikánál, halottainál. Kurátor Zsófi mindig túl van, Kurátor Zsófi igazi poszt. Voltaképpen semmi meghökkentő nincs ezen a fekete ruhás asszonyon, kissé halványabb, szikárabb, merevebb, feketébb, mint a többi sietős asszony, aki kendőjét az arcába húzva, a dolga után iparkodik. De a nap akármelyik órájában találkozik vele az ember, tudja, hová megy és honnét jön, mindenki tudja, mi történt vele, s mindenki látta őt valaha rózsaszín ruhában, violával a melle fölött, zománcos zsoltárral a kezében, amint templomba igyekezett. Most meg mintha ő maga állna ott a síron s őrizné kővé váltan a halott gyermeket.

Hölgyeim és Uraim!

Amikor ma itt megszólítom Önöket, akkor a konstruktivizmus hagyománya szólítja meg Önöket, a konstruktivista irodalomtudomány nyelve szól Önökhöz. Itt egy konstruktor beszél. A konstruktor a g/Gyász hagyományáért beszél, a konstruktor posztbeszélő, a konstruktor posztmagyarázó.

A konstruktor olyan beszélő, aki nem képes kilépni önmagából. Nem képes, mert be van zárva saját magába. Ez úgy fogható fel, hogy a konstruktor

számára nincs más, mint szöveg és interpretáció, pontosabban: szöveg-interpretáció.

Minden szöveg. Minden, mi van, eleven hal.

A szöveg *elhal*. Elpusztul. Túlra kerül: elPOSZTul. A szöveg élő és halott. A szöveg élő, eleven a beszélgetésben, a szövegelésben. A szöveg halott, a szöveg nincs, ha nincs beszélgetve, ha nincs szövegelve. A szöveg csak mondasban van. A szöveg, ha nincs mondva: elpusztul. Akkor csak nyomdafesték rajza a papíron, vagy tétova zajok a levegőben.

A szöveg, ha mondva van: elPOSZTul. A szöveg mindig túl van, a szöveg mindig poszt. Soha nem éri el, amiről beszélve van. A szöveg szerencsétlen utazó: mindig lekési a vonatot, a szállítót; a szöveg állandó késésben van. A szöveg mindig poszt, de sosincs poszton.

A konstruktor interpretátor. A folytonosan szövegelő, a minduntalan szájaló. A konstruktor állandóan létrehoz, folytonosan teremt. Értelmet, jelentést, interpretációt, nappalt és éjszakát, a tegnapot és a holnapot, az életet és a halált, a szerelmet és a hiányt, az ittet és a mostot, mindent ő hoz létre, mert egyedül van. Magában van, de beszélget velünk. Magában van velünk.

A konstruktor társasági lény. A konstruktor velünk-magyarázó. Magyarázata mindig poszt, így már nem is magyarázat, inkább beszélgetés, együtt-szájalás. A posztmagyarázat a poszt logikája mentén: nem-beszélés, nem-róla, de beszélgetés mellette. Valahogy úgy, mint a társasági kávézás rituáléja: alapja a tárgyról mint középpontról való lemondás. Felállva a szövegről beszélés fotójéből, megnyílik a lehetőség a beszélgetésre a szöveg jelen-létében: mint kávé az asztalon, gőzölög közepén. A jelölők használatától eltekinteni nem lehet, de ami így mondódik, az nem állítások szigorúan szintagmatikus rendje, hanem mondások és hallgatások laza egymásnak dőlése. Hallgatni annyi, mint tévedhetetlenül beszélni. A posztmagyarázat társasági életforma, (meg)történés. Primitív, egyszerű, kicsit otromba dolgok ezek: bízunk kell a közmegegyezés pontosságában, egy egészen kis köz megegyezésében, különben nem lehetséges beszélünk. Bízunk kell a beszélgetésben és a hagyományban.

A konstruktor posztinterpretátor. Szövege folytonos késésben van, interpretációja minduntalan *mellett* van, a mozdony füstje és a kávé gőze marad neki csupán. Illékony, megfoghatatlan tárgyak. A konstruktor ezek között él.

A konstruktor páninterpretátor. Mindent értelmez, mindent szövegel. A konstruktor elismeri a hagyományt, kivonni nem tudja magát alóla, de nem tiszteli. Tudja, nem *egy* hagyomány van. Nem ismeri el az uralkodó hagyományt.

mányt, s felfedi, megmutatkozni engedi a rejtett, az elfedett hagyományokat, felszabadítja őket. Azt mondja: a hagyomány én vagyok. Azt mondja: mindent megtehetek a szöveggel, amit megengedek magamnak. Amit megengednek nekem a hagyományaim. *Hagyományosan* mindent lehet.

A konstruktor azt játssza el, hogy egymást nem kedvelő interpretációkat is megenged ugyanarra a szövegre. Megengedi, mert ez az engedély a szöveg természetéből következik. A szövegben nincs benne az interpretáció, azt az interpretátor rendeli mindig hozzá a szöveghez, s annyiféle interpretáció lehetséges, ahányféle interpretátor, ahányféle arcot tud ölteni az interpretátor.

Kicsoda Kurátor Zsófi? Mint mindenki, Zsófi is saját identitását keresi. Az identitás, az önazonosság megszerzésének természetes útja a közösséggel való azonosság megszerzése, a megszocializáció.

Ezzel Zsófi azonban bajban van. A falu a hazugság, a képmutatás faluja, az önelfedés tradíciójának hordozója. Bele akarja kényszeríteni Zsófit egy olyan szerepbe, amely Zsófi önmagáról alkotott képe, Zsófi identitása ellen van. Így Zsófi kívül reked, Zsófi túl van a falun, túl van a tradicionális szokásrenden, Zsófi innen nézve is poszt.

Zsófi magyar nő. Magyar falu magyar nője. Magyar falu olyan magyar nője, aki nem akar a magyar falu magyar nője lenni. Nem is lesz. Zsófi túl van a magyar falun, túl van a magyaron. Zsófi posztmagyar.

De lehetséges Zsófit úgy is értelmezni, mint természeti lényt, akit az ösztönei, a belső hajlamai, a természete nem enged azonosulni a hazug magyár faluval, ezért Zsófi mintha előtte lenne a magyar falunak, ebben az értelemben Zsófi premagyar.

Zsófi története a minden élő elvesztésének története. Zsófi klasszikus poszt. Úgy POSZTul el, hogy nem hal meg, nem pusztul el. Zsófi klasszikusan poszt, magyarul élőhalott. Kovács Sanyi meghal, Kovácsnétól, az anyósától elköltözik, Marit, a húgát elzavarja, Sanyika meghal, Kiszelnét elüldözi a lakásából. Csak Móri Zsuzsi marad, de Móri Zsuzsi éppúgy poszt, mint ő, túl van az élőkön. S mind a ketten posztolnak, poszton vannak, halottaikat strázsálják.

Zsófi minden életet elveszít, ezzel megszabadítja magát az élőkötől, kioldja magát az élők dialógusának gúzsából. Zsófi nem szólítható meg – a halottak nem beszélnek, vagy ha igen, akkor mi mondjuk mondataikat –, de Zsófi – mert túl van – a dialóguson túli megszólító. Kurátor Zsófi a magány szabadságának beszélője. Azt beszél, amit akar, a mások, a más magyarok dialógusa nem zavarja meg. Zsófi küszöbön áll. S a küszöbön túl, szobája

sötétjében, a szobája sötétjét megtörő gyertyafényben Zsófi föltehetően Martin Heidegger sorait olvassa, mert tudja: a halál kitüntetett küszöbönállás. Zsófi a küszöb küszöbén van. A halál küszöbén. Tudja, a jelenlét teljességének elérése a halálban a jelenlét elvesztését jelenti. Zsófi az élőkhoz képest küszöbön áll: halott, elveszítette jelenlétét. A halottakhoz képest az élők küszöbén áll: megvalósította a jelenlét teljességét. Zsófi elérte saját identitását, megvalósította a jelenlét teljességét. Zsófi elérte saját identitását, megvalósította magát, elérte magát a magányban. Zsófi eszménye: úgy lehetsz magad, ha magad vagy. Magadat a magányban érheted el. Identitásod az egyedüllétben van, a megszólíthatatlanságban.

Szegény Zsófi, mi lett belőle. Valami hiba esett az értelmében a nagy csapástól. Nem is jó a szemébe nézni, az embernek úgy viszolog a hátán. Igen – felelte a másik –, én a múltkor kint voltam az apósom sírjánál meglócsolni. Hát ott bóklásznak az öreg temetőben a Móri Zsuzsival, azok közt a régi kövek közt, amelyeken már kereszt sincs. Te édes Istenem, mit keres ez ott a Móri Zsuzsival, s akkor úgy megijedtem, hogy elbújtam a Keneseyék kriptája mögé, nehogy amint visszafelé jönnek, meglássanak. De a Pordánné is mondja, neki dicsekedett a Zsuzsi, hogy most a Kurátor Zsófi a barátnéja. Egész nagyra van a Zsuzsi, hogy ilyen barátnét talált.

A konstruktor úgy áll leginkább benne a hagyományban, ha a legszélesebbre húzza a horizont függönyét, ha a legszélesebben lát. S nem úgy lesz a leginkább hagyományos, hogy az uralkodó hagyomány súlya alatt a sémává merevedett, elfedő és elnyomó nyelvet szószólja.

Amikor az itt elhangzó beszéd Kurátor Zsófit posztra helyezi, az uralkodó Kurátor Zsófi-hagyományt, az uralkodó g/Gyász-hagyományt és az uralkodó Németh László-hagyományt mozdítja posztra. Nem pusztít, hanem POSZTít. Akkor tárul fel a konstruktor számára leginkább a múlt öröksége, ha a hagyományokat mozgásban szemléli, ha a megmerevedett hagyományokat mozdítja. Ha DEkanonizál. Ha nem a mozdíthatatlan hagyomány az eszménye, hanem a hagyományok mozdításával, a hagyományok eltolásával, a hagyományok posztolásával folytonosan eszményít.

Mondják mindezt az Önök jelölői: Grezsa Ferenc, Kurátor Zsófi, Németh László és egy tanítvány. Köszönjük, hogy megszólíhattuk Önöket!